

**«Της θάλασσας και του βουνού οι θησαυροί του Πηνειού»:
Ο εκπαιδευτικός φάκελος και
τα εκπαιδευτικά προγράμματα
για τον πολιτισμό και το περιβάλλον του Κάτω Ολύμπου,
Ανατολικού Κισσάβου, Πηνειού και Τεμπών,
στο κέντρο ενημέρωσης «ΔΡΥΑΣ»**

Ελένη Μουσουλή
Μουσειοπαιδαγωγός, Κέντρο Ενημέρωσης «ΔΡΥΑΣ»
elenimousouli@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία που ακολουθεί αποτελεί μια συνοπτική παρουσίαση των εκπαιδευτικών δράσεων του Κέντρου Ενημέρωσης για τον πολιτισμό και το περιβάλλον ΔΡΥΑΣ. Συγκεκριμένα, αφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τον εκπαιδευτικό φάκελο με τίτλο: "της θάλασσας και του βουνού οι θησαυροί του Πηνειού", που είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας του κέντρου για την παιδευτική αξιοποίηση της ευρύτερης περιοχής των Τεμπών και του Πηνειού ποταμού. Στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου συστήματος μοντέρνας παιδαγωγικής, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται στον πρώην Σιδηροδρομικό Σταθμό των Τεμπών και ο εκπαιδευτικός φάκελος που διανέμεται στους εκπαιδευτικούς, στοχεύουν στη δραστηριοποίηση μαθητών και εκπαιδευτικών ώστε να προσεγγίσουν το βιοφυσικό περιβάλλον και τα προβλήματα της περιοχής, οικοδομώντας τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες. Σ' ένα ταξίδι στο χώρο και το χρόνο της περιοχής, ο πρωταγωνιστής Πηνειός ποταμός που κάποτε λατρευόταν σα θεός, αναζητά σήμερα ένα καινούριο μέλλον.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: εκπαιδευτικό υλικό, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, κέντρο ενημέρωσης, Πηνειός ποταμός, κοιλάδα Τεμπών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια η αναγκαιότητα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πήρε νέα διάσταση καθώς συνδέθηκε με την αειφόρο ανάπτυξη. Η αειφόρος ανάπτυξη, ενσωματώνοντας ως έννοια, το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία, διασφαλίζει την ευημερία στη γη μέσω της προστασίας του περιβάλλοντος και της διατήρησης της ισορροπίας του, ενώ η εκπαίδευση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεσή της (Φλογαίτη 2006).

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη προβάλλει ως βασικό ζητούμενο των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς προσβλέπει στην καθιέρωση μιας νέας μαθησιακής κουλτούρας για την οικοδόμηση βιώσιμων κοινωνιών και επιπρόσθετα προσδίδει κοινωνικό χαρακτήρα στα περιβαλλοντικά ζητήματα, επιδιώκοντας την κριτική

θεώρησή τους στη βάση του τρίπτυχου κοινωνία-περιβάλλον-ανάπτυξη. (Ζαχαρίου, Κατσίκης 2006).

Στο πλαίσιο αυτής της κατεύθυνσης υλοποιούνται ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης, στα οποία ο πολιτισμός και η διευρυμένη έννοια του περιβάλλοντος ως φυσική δεξαμενή και ταυτόχρονα ως πεδίο για τις ανθρώπινες δραστηριότητες, λειτουργούν ως ενιαία και αλληλένδετα πεδία μελέτης και ανάπτυξης δραστηριοτήτων (Φέρμελη κ.ά 2001)

Προς αυτή την κατεύθυνση, δίνοντας έμφαση στη μελέτη τοπικών θεμάτων, δραστηριοποιείται η «ΔΡΥΑΣ», κέντρο ενημέρωσης για το περιβάλλον και τον πολιτισμό του Κάτω Ολύμπου, Ανατολικού Κισσάβου, Πηνείου και Τεμπών που έχει έδρα στα κτίσματα του πρώην σιδηροδρομικού σταθμού των Τεμπών(εικ.1). Στοχεύοντας στην προστασία και την ανάδειξη της γεωγραφικής ενότητας που αναφέραμε, συνεργάζεται με τοπικούς φορείς και συλλόγους, οργανώνει ημερίδες, πραγματοποιεί εκδρομές, γιορτές και εκδηλώσεις, συμμετέχει σε έργα για τον πολιτισμό και το περιβάλλον, παρουσιάζει εκδοτικό έργο και εκπονεί εκπαιδευτικά προγράμματα.

Αποτέλεσμα της προσπάθειας για την ανάδειξη και την παιδευτική αξιοποίηση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του Πηνείου και της ευρύτερης περιοχής των Τεμπών είναι η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτικού φακέλου με το γενικό τίτλο **“Της θάλασσας και του βουνού οι θησαυροί του Πηνείου”**, εγκεκριμένο από το τμήμα Β΄ Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων με Αριθμ Πρωτ. 69421/Γ714/7/2010.

Εικόνα 1: Το Κέντρο Ενημέρωσης «ΔΡΥΑΣ», σε κτίριο του πρώην Σιδηροδρομικού Σταθμού Τεμπών

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Βασική επιδίωξη στο σχεδιασμό και την επιλογή των δραστηριοτήτων που συγκροτούν τα προγράμματα που πραγματοποιούνται στη ΔΡΥΑΣ, είναι η δημιουργία ενός ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος που αξιοποιεί τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες των μαθητών, ενθαρρύνει την έκφραση του λόγου

και της σκέψης, προτρέπει σε διερευνήσεις και προωθεί τη συνεργατικότητα και την επικοινωνία μεταξύ όλων των συμμετεχόντων στα προγράμματα αυτά.

Τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα παρουσιάζουν ευελιξία καθώς προσαρμόζονται κάθε φορά στους μαθητές (ηλικία, αριθμός, επίπεδο γνώσεων, ενδιαφέροντα, ικανότητες, ανάγκες) και στις συνθήκες (χώρος, εποχή, διαθέσιμες ώρες).

Μέσω του εκπαιδευτικού υλικού και των κατάλληλων παιδαγωγικών προσεγγίσεων, επιδιώκεται οι μαθητές :

- Να διαμορφώσουν θετικές στάσεις και να υποστηρίξουν αξίες που συμβαδίζουν με την αειφορία.
- Να κατανοήσουν τη σημασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Να αντιληφθούν τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας στην ιδιαίτερη σημασία περιοχή μας.
- Να ανταλλάξουν εμπειρίες και να αναπτύξουν ικανότητα παρατηρητικότητας, αξιολόγησης πληροφοριών, συνεργασίας, συζήτησης, διαπραγμάτευσης διαφορετικών απόψεων, επικοινωνίας και έκφρασης.
- Να κατανοήσουν ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις δίνουν τη δυνατότητα σύνδεσης της μάθησης με την ψυχαγωγία.

Ο εκπαιδευτικός φάκελος απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές και σχεδιάστηκε για να λειτουργήσει ως συμπληρωματικό υλικό που θα υποστηρίξει την σχολική πράξη αλλά και τις σχολικές επισκέψεις και εκδρομές στην περιοχή μας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Οι δραστηριότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και του εκπαιδευτικού φακέλου απευθύνονται σε μαθητές και μαθήτριες Δημοτικού και Γυμνασίου και βασίζονται στις αρχές της βιωματικής, ομαδοσυνεργατικής και διεπιστημονικής μάθησης.

Στα προγράμματα αξιοποιούνται διάφορες τεχνικές και μέθοδοι που καθορίζουν το μεθοδολογικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, για μάθηση γύρω από το περιβάλλον, μέσα στο περιβάλλον και για το περιβάλλον, εξασφαλίζοντας την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και ενθαρρύνοντας τον προβληματισμό και την κριτική προσέγγιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Για παράδειγμα, η παρατήρηση και η αναζήτηση που προσφέρουν άμεσες εντυπώσεις, η δυνατότητα έκφρασης ιδεών και εμπειριών, η προσωπική δημιουργία, τα παιχνίδια ρόλων και άλλα αποτελούν μεθοδολογικές προσεγγίσεις που υποστηρίζουν τις επιλεγμένες δραστηριότητες και δημιουργούν το κατάλληλο πλαίσιο για τη διερευνητική βιωματική μάθηση.

Επιδιώξαμε τέλος οι δραστηριότητες να έχουν την μορφή παιχνιδιού αφού το παιχνίδι αποτελεί ιδανικό όχημα για την έκφραση των αναγκών, τη δόμηση της σκέψης, την ανάπτυξη της φαντασίας και την ανακάλυψη των ψυχοσωματικών αναγκών (Κουσουρης, Παπαδογιαννάκη 2005). Ανάμεσά τους, τα περιβαλλοντικά παιχνίδια αποτελούν ένα σίγουρο δρόμο εξοικείωσης του σώματος και των συναισθημάτων των μαθητών με το φυσικό περιβάλλον και έναν άμεσο και ζωντανό τρόπο προσέγγισης των σύνθετων λειτουργιών της φύσης(Κορνέλ, 1994).

Ταυτόχρονα τους προσφέρουν την δυνατότητα να μοιραστούν μια διασκεδαστική και συναρπαστική εμπειρία

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ “της θάλασσας και του βουνού, οι θησαυροί του Πηνειού”

Ο Εκπαιδευτικός φάκελος αποτελείται από αυτοδύναμες και αλληλοσυνδεόμενες επιμέρους ενότητες και ανταποκρίνεται στο παιδαγωγικό αίτημα της εποχής για την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών, τη σύνδεση της γνώσης με τις εμπειρίες και την καθημερινή ζωή και τον εμπλουτισμό της διδακτικής πράξης με βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας.

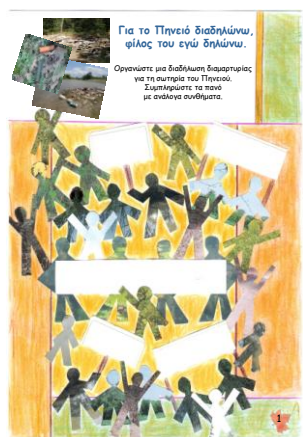
Ο φάκελος περιλαμβάνει :

- Πληροφοριακό και φωτογραφικό υλικό για τον εκπαιδευτικό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής (κάρτες πληροφοριών)
- Υλικό για τους μαθητές με προτεινόμενες δραστηριότητες (φύλλα εργασίας , παζλ)
- Δύο παιχνίδια με αποκλειστικό αποδέκτη τα παιδιά
- Ένα χάρτη της περιοχής
- Ένα πλήρες εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Περιγραφή του περιεχομένου του φακέλου

Πληροφοριακό και φωτογραφικό υλικό για τον/την εκπαιδευτικό : Το υλικό είναι διαμορφωμένο σε κάρτες. Κάθε μία περιλαμβάνει εικόνες και κείμενα σχετικά με ποικίλες πτυχές του τόπου (ιστορία, μυθολογία, χλωρίδα, πανίδα, περιβαλλοντικά προβλήματα). Μπορούν να δώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες στον εκπαιδευτικό και ταυτόχρονα να αποτελέσουν εκπαιδευτικό υλικό για δραστηριότητες στην τάξη με τους μαθητές. Για παράδειγμα, διαχωρισμένο το κείμενο από τις εικόνες μπορεί να λειτουργήσει ως παιχνίδι τάξης. Ο/Η εκπαιδευτικός μοιράζει σε ομάδες μαθητών τις κάρτες με τις εικόνες. Αφού τις παρατηρήσουν, ο εκπαιδευτικός διαβάσει τα κείμενα και κάθε ομάδα προσέχει ώστε να διαπιστώσει αν το κείμενο ταιριάζει στην εικόνα που έχει. Το παιχνίδι ολοκληρώνεται όταν όλες οι ομάδες έχουν αντιστοιχίσει κείμενα και εικόνες. Με τις κατάλληλες ερωτήσεις ο εκπαιδευτικός μπορεί να εμπλουτίσει τη διαδικασία του παιχνιδιού.

Υλικό για τους μαθητές (φύλλα εργασίας): Οι δραστηριότητες συνδέονται διαθεματικά με ποικίλα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος (Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Γλώσσα, Αισθητική Αγωγή, Φυσική Αγωγή, Ιστορία) (εικ.2,3). Η δραστηριότητα «Ενώνοντας τα κομμάτια του μύθου και της Ιστορίας» δεν έχει τη μορφή φύλλου εργασίας αλλά αποτελεί ένα παζλ με την ιστορία της περιοχής σε έμμετρο λόγο, το οποίο συνθέτουν οι μαθητές δουλεύοντας σε τόσες ομάδες όσα και τα κομμάτια του παζλ.

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Παιχνίδια: α) Τόμπολα μνήμης: Χαρακτηριστικές φωτογραφίες της περιοχής σε δύο αντίγραφα τοποθετούνται ανάποδα και οι παίκτες προσπαθούν να τις αποκαλύψουν συνθέτοντας ζευγάρια. Νικητής είναι αυτός που θα σχηματίσει τα περισσότερα ζευγάρια. β) Το φιδάκι...ο Πηνεϊός: Το παιχνίδι αυτό παίζεται τουλάχιστον με δύο παίκτες οι οποίοι τοποθετούν από ένα πiónι ο καθένας στην αφετηρία του παιχνιδιού. Ρίχνοντας ένα ζάρι προχωρούν ανάλογα και πάντα σύμφωνα με τις οδηγίες που τους δίνουν οι εικόνες του Πηνεϊού. Αν κάποιος παίκτης δεν προσφωνήσει κάποια από τις φράσεις που του υποδεικνύονται, χάνει τη σειρά του. Νικητής είναι αυτός που θα φτάσει πρώτος στο τέρμα.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Το προτεινόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιονδήποτε χώρο. Η δομή και οι δραστηριότητες δίνονται παρακάτω:

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα έχει διάρκεια 3 ώρες και αποτελείται από μια σειρά διαδοχικών δραστηριοτήτων με παιγνιώδη χαρακτήρα που εξασφαλίζουν μια πολυαισθητηριακή προσέγγιση της περιοχής.

Σκοπός του προγράμματος

Να γνωρίσουν τον Δήμο Κάτω Ολύμπου και την ευρύτερη περιοχή με πρωταγωνιστή τον Πηνεϊό ποταμό.

Στόχοι του προγράμματος

- Να εξοικειωθούν με το ιδιαίτερο περιβάλλον της περιοχής και ν' αντιληφθούν την σπουδαιότητά του.
- Να γνωρίσουν σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού και της ιστορίας της ευρύτερης παραποτάμιας περιοχής, συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον.
- Να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα του ποταμού για την ποιότητα της ζωής των παραπίνεων περιοχών.
- Να γνωρίσουν τον πλούτο και τις λειτουργίες του οικοσυστήματος που αναπτύσσεται γύρω από το ποτάμι.
- Να ευαισθητοποιηθούν περιβαλλοντικά.

- Να περάσουν από τη γνώση στην προσωπική έκφραση μέσα από τη δραματοποίηση και τη ζωγραφική.
- Να εκτιμήσουν την αξία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα διατήρησής της.

Υποδοχή των μαθητών

Ενημερώνονται για το χώρο, τη λειτουργία του, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα ακολουθήσει (ένα ταξίδι με πρωταγωνιστή τον Πηνειό ποταμό) και εξοικειώνονται με τις εμψυχώτριες (άσκηση γνωριμίας).

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- ***Για να βρω την ιστορία αρχίζω με γεωγραφία!***

Δίνουμε το γεωγραφικό στίγμα της περιοχής, πάντα με βασικό άξονα τον Πηνειό, με τη βοήθεια διαδραστικού χάρτη από τον οποίο αποσπώνται τα βασικότερα σημεία αναφοράς. Ύστερα από σύντομη ξενάγηση, αφαιρούμε τα αποσπώμενα σημεία και οι μαθητές καλούνται να τα επανατοποθετήσουν στη σωστή τους θέση παίζοντας το παιχνίδι <που είναι τι>

- ***Πώς τον λεν' τον ποταμό; Πηνειό!***

Οι μαθητές σε ομάδες γίνονται ο Πηνειός, παρακολουθούν τη ροή του και επισημαίνουν τα σημαντικότερα σημεία της διαδρομής του από τις πηγές ως το Δέλτα. Δημιουργούν την ταυτότητα του Πηνειού (γράφουν τα βασικά χαρακτηριστικά, επικολλούν υλικά που συλλέγουν από τις όχθες του).

- ***Το μύθο και την ιστορία κνηγώ, το παζλ φτιάχνω στο λεπτό!***

Οι μαθητές αναζητούν μυστικά του Πηνειού και της κοιλάδας των Τεμπών, περνώντας από τον μύθο στην ιστορία. Έχουμε δημιουργήσει ένα μονοπάτι στο οποίο έχουμε κρυμμένες κάρτες με τον μύθο και την ιστορία της περιοχής σε έμμετρο λόγο. Οι μαθητές σε ομάδες αναζητούν τα κομμάτια του παζλ και ξανασυνθέτουν την ιστορία(εικ.4).

- ***Αν θυμάμαι καλά... συμπληρώνω τα κενά!***

Σε φυλλάδια, μέσα από εικονοϊστορίες, οι μαθητές σε ομάδες γνωρίζουν την ταυτότητα της περιοχής(ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, Δέλτα, γλωρίδα, πανίδα, δραστηριότητες, σύλλογος ΔΡΥΑΣ).Στη συνέχεια, συμπληρώνουν τις ίδιες εικονοϊστορίες, οι οποίες είναι έτσι διαμορφωμένες ώστε να μην αποκαλύπτουν όλα τα στοιχεία(εικ.5).

Εικόνα 4

Εικόνα 5

▪ ***Γνωρίζω..... συμμετέχω.....προστατεύω..... υιοθετώ***

Οι μαθητές με κιάλια παρατηρούν τη ζωή (χλωρίδα, πανίδα) γύρω από τον ποταμό, αφουγκράζονται τους ήχους και υιοθετούν ένα κομμάτι της όχθης.

▪ ***Ντόμινο: δράσεις και αντιδράσεις!***

Οι μαθητές παρατηρούν φωτογραφίες σχετικές με τη ρύπανση του Πηνειού και του περιβάλλοντος χώρου και συνειδητοποιούν τις αλυσιδωτές αντιδράσεις των παρεμβάσεων και ενεργειών μας μέσα από ένα παιχνίδι ντόμινο, στα κομμάτια του οποίου απεικονίζονται οι φωτογραφίες.

▪ ***Μιλάνε δέντρα, ψάρια και πουλιά!***

Οι μαθητές οικειοποιούνται διάφορους ρόλους : πουλιά, δέντρα, ψάρια, εργοστασιάρχης, δημοσιογράφος, δήμαρχος κτλ., σχεδιάζουν σε ομάδες μία συνέντευξη και στη συνέχεια τη δραματοποιούν, εκφράζοντας τα συναισθήματα και τις επιθυμίες τους.

▪ ***Γέφυρες: περνάω ποτάμια, ενώνω στεριές!***

Οι μαθητές περνούν από τη γνώση στην προσωπική έκφραση μέσα από τη ζωγραφική. Δημιουργούν γέφυρες. Τα έργα τους με θέμα «ΓΕΦΥΡΕΣ: Περνάω ποτάμια, ενώνω στεριές» λειτουργούν ως σύμβολα ελπίδας για τη διατήρηση της περιοχής.

▪ ***Κλείσιμο του προγράμματος***

Σε ένα πλατανόφυλλο αναγράφονται οι λέξεις
ΘΥΜΑΜΑΙ.....ΒΛΕΠΩ.....ΟΝΕΙΡΕΥΟΜΑΙ ..... τις οποίες συμπληρώνουν οι μαθητές και αφήνουν το φύλλο να το πάρει το ποτάμι

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση, δομικό μέρος των συγκεκριμένων προγραμμάτων, αφορά κυρίως σε δραστηριότητες που έχουν επιλεγεί να γίνονται κατά διαστήματα στη διάρκεια του προγράμματος, προκειμένου να κριθεί η αποτελεσματικότητα των μαθησιακών εμπειριών των μαθητών που παίρνουν μέρος.

Για παράδειγμα, η διαπίστωση γνώσεων, δεξιοτήτων και ενδιαφέροντος πραγματοποιείται σε δραστηριότητες κατασκευής (ταντότητας, παζλ, εικονοϊστορίας), ενώ η εκτίμηση της δημιουργίας θετικών συναισθημάτων, περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και διάθεσης συμμετοχής στην επίλυση προβλημάτων πραγματοποιείται με παιχνίδι ρόλων.

Η αξιολόγηση ως προς τη διάθεση συμμετοχής και την ευχαρίστηση των μαθητών πραγματοποιείται από τους μαθητές και τις μαθήτριες (δραστηριότητα με σχεδιασμένο φύλλο στο οποίο αναγράφουν σκέψεις, συναισθήματα, προτιμήσεις) και από τους εκπαιδευτικούς.

Η επίτευξη των συναισθηματικών στόχων δύσκολα εκτιμάται καθώς δεν είναι μετρήσιμο μέγεθος. Οι μέχρι στιγμής έρευνες δείχνουν ότι η οποιαδήποτε εικόνα λαμβάνουμε από την εφαρμογή ενός μικρής διάρκειας προγράμματος σε σχέση με την αλλαγή που συντελείται σε συναισθηματικό επίπεδο είναι συγκυριακή, (Ζυγούρη, 2005) επομένως, τέτοιου είδους αξιολόγηση περιορίζεται στη διαπίστωση των πρόσκαιρων αισθημάτων που αναπτύσσονται στους μαθητές.

Τέλος, η Παιδαγωγική Ομάδα του Σωματείου «ΔΡΥΑΣ», σε τακτές χρονικές περιόδους, εξετάζει και επεξεργάζεται συνολικά τα στοιχεία αξιολόγησης, εκτιμά τις συνθήκες προετοιμασίας και υλοποίησης των προγραμμάτων, αλλά και την υλικοτεχνική τους υποδομή, προκειμένου να εξασφαλιστεί η βελτίωσή τους.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ο εκπαιδευτικός φάκελος «της θάλασσας και του βουνού, οι θησαυροί του Πηνειού» είναι έκδοση του Σωματείου «ΔΡΥΑΣ». Ευχαριστώ την παιδαγωγική ομάδα του σωματείου και συγκεκριμένα τις εκπαιδευτικούς Ε. Βλαχοστέργιου, Ε. Δαδιώτη, Β. Παναγιωτίδου καθώς και την αντιπρόεδρο του σωματείου κ. Α. Κόσσυβα για τη συνεργασία και τη στήριξη στην υλοποίησή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ζυγούρη Ε.(2005). *Αξιολόγηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης – Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Τυπωθήτω.
- Κατσίκης Α.(2006). *Προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και η συμβολή τους στην εκπαίδευση για το αειφόρο ανάπτυξη*, Αθήνα, 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.
- Κορνέλ Τ.(1994). *Ας μοιραστούμε τη φύση με τα παιδιά*, Αθήνα, Παρατηρητής.
- Κουσουρήs Θ., Παπαδογιαννάκης Κ.(2005). *Περιβαλλοντικά παιχνίδια – στο Περιβάλλον – για το Περιβάλλον και Αειφορία*, Αθήνα, Χρήστος Δαρδανός.
- Φέρμελη Γ.(2001). *Οδηγός ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.
- Φλογαίτη Ε.(2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.